

ریاست جمهوری
سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

مستندات برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

برنامه چهارم توسعه: ۱۳۸۹-۱۳۸۴

برنامه پنجم توسعه: ۱۳۹۴-۱۳۹۰

دستور العمل اجرایی

تهیه و تدوین برنامه ششم توسعه

۱۳۹۵-۱۳۹۹

معاونت هماهنگی برنامه و بودجه

بازنگری مردادماه ۱۳۹۴

ویرایش اول

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳	۱- کلیات نحوه تدوین برنامه ششم توسعه
	۲- فصل اول:
۶	۱-۲- دستورالعمل تهیه گزارش و سند راهبردی بخش / فرابخش در شوراهای برنامه‌ریزی
۱۲	۲-۲- جداول دستورالعمل تهیه سند راهبردی بخش / فرابخش
	۳- فصل دوم:
۱۹	۱-۳- دستورالعمل تهیه سند برنامه موضوعات خاص در شوراهای برنامه‌ریزی مرتبط
۲۶	۲-۳- جداول دستورالعمل تهیه سند برنامه موضوعات خاص
	۴- فصل سوم:
۳۳	۱-۴- دستورالعمل اجرایی نظام تدوین برنامه ششم توسعه استان‌ها
۳۹	۵- دستورالعمل چگونگی تشکیل جلسات شوراهای برنامه‌ریزی
۴	۶- فرم تنظیم صورتجلسات شوراهای برنامه‌ریزی

کلیات: نحوه تدوین برنامه ششم توسعه

برای تهیه برنامه ششم توسعه مراحل کلی زیر انجام خواهد شد. تفصیل هر مرحله، در قسمت‌های بعد شرح داده شده است.

۱- تهیه گزارش عملکرد گذشته، تبیین وضع موجود بخش و فرابخش

در این قسمت با تکیه بر گزارش‌های کارشناسی دستگاه‌های اجرائی مربوطه، وضعیت و روند تحولات بخش/ فرابخش در سال‌های برنامه چهارم و پنجم بررسی و میزان تحقق اهداف سند چشم‌انداز در قیاس با کشورهای حوزه سند، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. همچنین ساختارهای حقوقی و ظرفیت‌ها و محدودیت‌های قانونی نیز بررسی شده و نهایتاً مهمترین دلایل موفقیت‌ها و عدم موفقیت‌ها و همچنین چالش‌های فعلی تبیین خواهد شد. لازم به ذکر است در این بررسی توجه به عناصر اصلی برنامه شامل بهره‌وری، دانش و فناوری، رقابت‌پذیری، برون‌نگری، توازن منطقه ای، حضور بخش خصوصی، توسعه صادرات و نهایتاً استفاده از ظرفیت‌ها مورد تاکید می‌باشد.

۲- تهیه گزارش پیش‌بینی آینده، ظرفیت‌ها و چالش‌های پیش‌رو

در این قسمت ابتدا پیش‌بینی نسبت به ادامه وضعیت موجود و فاصله آن با شرایط مطلوب انجام می‌گیرد و سپس با اتکاء به تحلیلی که از چشم‌انداز ملی، منطقه‌ای و جهانی مبتنی بر واقع‌نگری نسبت به شرایط داخلی و بین‌المللی، انجام می‌گیرد، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها و ظرفیت‌ها و چالش‌های قابل پیش‌بینی در آینده مشخص می‌شود و بدین ترتیب موانع توسعه و همچنین پتانسیل‌های توسعه بخش/ فرابخش شناسائی می‌شود.

۳- تهیه تصویر کلان برنامه

با توجه به سیاست‌های کلی ابلاغی و شرایط اقتصادی، شرایط بین‌المللی پیش‌رو، ظرفیت‌ها و چالش‌ها، تصویر کلان برنامه شامل اهداف و خطوط کلی حرکت از جمله اهداف کلان اقتصادی و همچنین اهداف کلان اقتصادی بخش‌ها با استفاده از مدل‌ها و همچنین روابط ساختاری بین بخش‌ها تهیه و پس از تأیید ستاد تدوین برنامه و تصویب شورای اقتصاد به کلیه شوراهای برنامه‌ریزی ابلاغ می‌شود.

۴- بازنگری ضوابط ملی آمایش سرزمین

در راستای اعمال رویکرد آمایش در نظام برنامه‌ریزی برنامه ششم، دو مقوله خاص، پیگیری و اجرایی خواهد شد. اول تعریف موضوعات خاص مکان محور (پروگرام‌های آمایشی) و تدوین برنامه عملیاتی تحقق آنها با هدف تعادل بخشی به سازمان فضایی کشور و دوم اعمال رویکرد آمایش در برنامه‌های راهبردی و عملیاتی بخش‌ها توسط دستگاه‌های ملی ذیربط. برای اینکه بخش بتواند این رویکرد را ملاحظه و در جریان تدوین اسناد برنامه چه در لایحه و چه بعد از ابلاغ قانون، عملیاتی نماید ضرورت دارد مجموعه اسناد آمایش که قابلیت ایفای نقش راهنمای بخش را دارند تهیه و در دسترس قرار داده شود. ضوابط ملی آمایش سرزمین بالاترین سندی است که در این رابطه وجود دارد. با توجه به گذشت زمان بیش از ده سال از تدوین و تصویب آن، تغییرات بین‌المللی و منطقه‌ای، تغییر سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی دولت و سایر ملاحظات، بازنگری و باز تدوین آن مهم‌ترین و اولی‌ترین کاری است که باید انجام گیرد. در این سند (ضوابط ملی آمایش سرزمین) جهت‌گیری‌های اصلی در استقرار جمعیت، انواع فعالیت‌های اقتصادی و اولویت‌دار در سازماندهی شبکه زیرساخت‌های کشور با رعایت ملاحظات زیست‌محیطی، امنیتی- دفاعی و پدافند غیر عامل لحاظ خواهد شد.

۵- تهیه سند راهبردی بخش / فرابخش

شوراهای برنامه‌ریزی براساس گزارش عملکرد گذشته و ظرفیت‌های آینده و با عنایت به تصویر کلان برنامه و ضوابط ملی آمایش سرزمین، اسناد راهبردی بخش / فرابخش را مشتمل بر تصویر کلان بخش / فرابخش، راهبردها، سیاستها، الزامات تحقق اهداف و منابع مالی و شیوه تامین آن در بخش و فرابخش را تهیه می‌نمایند. لازم بذکر است برنامه عملیاتی بخش / فرابخش پس از تصویب قانون برنامه ششم تهیه می‌شود.

۶- تهیه برنامه عملیاتی موضوعات خاص

یکی از نتایج مطالعات آسیب‌شناسی برنامه توسعه کشور بیانگر ضرورت توجه همه جانبه به برخی از موضوعات ویژه و خاص در زمان طراحی برنامه می‌باشد، با توجه به اهمیت این موضوع مقرر گردید در مورد موضوعات خاص، همراه با سند راهبردی، برنامه عملیاتی برای دستیابی به اهداف مورد نظر، تهیه گردد.

۷-تهیه اسناد توسعه استان

شوراهای برنامه‌ریزی استانها همگان با تهیه سند راهبردی بخش / فرابخش، نسبت به تهیه گزارش وضعیت موجود و شرایط آینده و پیرامون، فرصتها و چالش‌های آینده در حوزه منطقه و استان را تبیین نموده و براساس نتایج سند راهبردی بخش / فرابخش و براساس ضوابط ملی آمایش سرزمین و سند چشم‌انداز توسعه استانها، سند توسعه استان تهیه می‌گردد. لازم بذکر است برنامه عملیاتی توسعه استانها پس از تصویب سند توسعه استان و پس از تهیه برنامه عملیاتی بخش / فرابخش و در تطابق با آن تهیه می‌شود.

فصل اول: دستورالعمل تهیه سند راهبردی بخش / فرابخش در شوراهای برنامه‌ریزی

شوراهای برنامه‌ریزی بخش / فرابخش برنامه ششم، بر اساس رویه ذیل گزارش‌های لازم را تهیه و اسناد راهبردی را برای سیر مراحل تکمیلی در اختیار کمیته تلفیق و ستاد برنامه قرار می‌دهند.

۱- تهیه گزارش عملکرد گذشته، تبیین وضع موجود بخش / فرابخش

۱-۱- تبیین و تحلیل وضع موجود (بررسی تحولات گذشته از ابتدای سند چشم‌انداز تاکنون)

در این قسمت با استفاده از گزارش‌های کارشناسی دستگاه‌های اجرائی مربوطه و مبتنی بر شاخص‌های سنجش، وضعیت و روند تحولات بخش / فرابخش در سال‌های برنامه چهارم و پنجم با استفاده از آمار رسمی، بیان می‌گردد و همچنین با اتکاء به شاخص‌های تهیه شده دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام و سایر شاخص‌های مرتبط وضعیت بخش / فرابخش در جهت اهداف سند چشم‌انداز در قیاس با کشورهای حوزه سند و بویژه کشورهای رقیب سنجیده می‌شود. در این ارتباط مهمترین دلایل موفقیت‌ها و عدم موفقیت‌ها و همچنین چالش‌های فعلی حاکم بر بخش / فرابخش تبیین خواهد شد. لازم به ذکر است در این بررسی توجه به عناصر اصلی برنامه شامل بهره‌وری، دانش و فناوری، رقابت‌پذیری، برون‌نگری، حضور بخش خصوصی، توازن منطقه‌ای، توسعه صادرات و استفاده از ظرفیت‌ها مورد تاکید می‌باشد.

۱-۲- ساختارها، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های حقوقی و قانونی

در این قسمت به لحاظ مشخص شدن ساختارهای حقوقی و ظرفیت‌های و محدودیت‌های حقوقی بخش / فرابخش، لازم است با اتکاء به قوانین و مقررات موجود، حیطه وظایف، اختیارات و الزامات قانونی با تاکید بر اصول قانون اساسی در خصوص بخش / فرابخش مشخص گردد و نهایتاً ظرفیت‌ها و محدودیت‌های قانونی و مقرراتی حاکم بر بخش / فرابخش تهیه می‌شود.

۲- تهیه گزارش پیش بینی آینده، ظرفیت‌ها و چالش‌های پیش رو

در مرحله اول لازم است به منظور مشخص شدن فاصله بین شرایط موجود و وضعیت مطلوب، پیش‌بینی از ادامه وضعیت موجود و همچنین پیش‌بینی بر اساس شرایط تحقق مفاد سیاست‌های کلی انجام گردیده و با مقایسه آنها فاصله بین وضعیت موجود و مطلوب برای طول دوره پنج ساله برنامه ترسیم گردد.

در مرحله دوم با بررسی وضعیت برنامه‌های حوزه مربوطه در کشورهای منتخب و مقایسه آن با تجربه ایران، شکاف و عقب ماندگی بخش / فرابخش از سطوح مشابه در کشورهای موفق مشخص می‌گردد.

در مرحله سوم به منظور تبیین شرایط حاکم در آینده بخش / فرابخش، تحلیلی از چشم‌انداز ملی، منطقه‌ای و جهانی مبتنی بر واقع‌نگری نسبت به شرایط داخلی و بین‌المللی، انجام می‌گیرد. سپس با اتکاء به تبیین وضعیت فعلی بخش / فرابخش (بند ۱-۱)، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها و ظرفیت‌ها و چالش‌های قابل پیش‌بینی در آینده مشخص می‌شود.

انتظار بر این است که نتایج این گزارش از یک سو فاصله بین شرایط موجود و مطلوب و همچنین فاصله با کشورهای منتخب را نشان دهد و از سوی دیگر با تکیه بر تحولات پیش رو آینده، مهمترین ظرفیت‌های که با توجه به آنها می‌توان زمینه حرکت به سمت اهداف سیاست‌های کلی برنامه را تحقق نمود، را مشخص نماید. و بدین ترتیب موانع توسعه و همچنین پتانسیل‌های توسعه بخش / فرابخش شناسائی شود.

لازم به ذکر است در این بررسی توجه به عناصر اصلی برنامه شامل بهره‌وری، دانش و فناوری، رقابت‌پذیری، برون‌نگری، حضور بخش خصوصی، توازن منطقه‌ای، توسعه صادرات استفاده از ظرفیت‌های استفاده نشده مورد تاکید می‌باشد.

۳- تهیه سند راهبردی توسعه بخش / فرابخش

در این مرحله پس از تهیه گزارش بررسی وضعیت موجود و پیش‌بینی آینده و تبیین چالش‌ها و فرصت‌های آینده لازم است با اتکاء به مفاد سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه ششم و تجربه سیاست‌گذاری گذشته و تجربه سیاست‌های موفق کشورهای پیشرو و همچنین اسناد مربوط به نتایج آمایش سرزمین، سند راهبردی شامل اهداف کلی و کمی، راهبردها، سیاست‌ها و الزامات و شیوه تامین منابع مالی مورد نیاز تهیه گردد.

۱-۳- تبیین مفاد سیاست‌های کلی مرتبط با حوزه بخش / فرابخش

سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری بالاترین سند توسعه برنامه می‌باشد که اهداف کلان و راهبردهای اصلی حرکت کشور در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نشان می‌دهد. لذا لازم است شورای برنامه ریزی تحلیلی دقیقی از سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه ششم و سیاست‌های مورد تاکید در این ابلاغیه در ارتباط با حوزه مرتبط با خود داشته باشند. انتظار بر آن است که نتیجه این بخش در طراحی راهبردها و اهداف بخش / فرابخش مورد استفاده قرار گیرد.

۲-۳- تصویر کلان بخش / فرابخش

با توجه به مفاد سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، و پیش‌بینی تحولات آینده، تصویر کلان برنامه توسط ستاد برنامه تبیین می‌گردد و به همراه ضوابط ملی آمایش سرزمین در اختیار شوراهای برنامه‌ریزی مربوطه قرار می‌گیرد. سپس شوراها با توجه به نتایج مطالعات بند ۱ و در راستای تصویر کلان برنامه و با توجه به اسناد فوق الذکر، نسبت به تعیین اهداف کلی بخش / فرابخش اقدام می‌نمایند. لازم به ذکر است، اهداف کلی باید با توجه به شرایط موجود و آینده و با توجه به الزامات تحقق آنها مشروط بر امکان پذیری و بطور واقع بینانه تعیین شوند. بدین ترتیب انتظار می‌رود در این قسمت، اهداف کلی بخش / فرابخش ترسیم گردد. در این ارتباط شوراهای برنامه‌ریزی باید تصویر کاملی از روند اهداف کلی بخش / فرابخش را مطابق جدول (۱) ارائه نموده به گونه‌ای که مبدأ، مقصد و روند تحقق شاخص در برنامه را به صورت شفاف بیان نماید.

۳-۳- تعیین راهبردهای تحقق تصویر کلان بخش / فرابخش

در تهیه راهبردهای اصلی که جهت‌گیری و چارچوب حرکت را نشان می‌دهد، موارد ذیل باید انجام گیرد:

- با اتکاء به نتایج مطالعه بندهای (۱ و ۲) و ضوابط ملی آمایش سرزمین، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و همچنین چالش‌ها و ظرفیت‌های پیش رو در بخش / فرابخش تهیه گردیده و شوراها بر اساس مدل‌ها و روش‌های مختلف برنامه‌ریزی راهبردی از جمله روش (SWOT) و بر اساس تحقق اهداف کلی، راهبردهای اولیه را تهیه می‌نمایند. لازم بذکر است در این قسمت توجه به عناصر اصلی برنامه شامل بهره‌وری، دانش و

- فناوری، رقابت‌پذیری، برون‌نگری، حضور بخش خصوصی، توازن منطقه‌ای، توسعه صادرات و استفاده از ظرفیت‌های استفاده نشده مورد تاکید می‌باشد.
- با توجه به نتایج مطالعه بند (۱-۳) و مبتنی بر مفاد سیاست‌های کلی ابلاغی، نکات و محورهای مهم برای تهیه راهبردها مشخص می‌گردد.
 - با مرور تجربه موفق کشورهای منتخب، شورای برنامه‌ریزی نسبت به استخراج مهمترین راهبردها و سیاست‌های مورد نظر در این کشورها (در حوزه مرتبط) که هم اکنون مورد توجه قرار گرفته است و یا در برنامه‌ریزی آینده آنها مورد توجه قرار می‌گیرد، اقدام می‌نماید.
 - در نهایت شورای برنامه‌ریزی در راستای تحقق اهداف کلی بخش/فرابخش و بر اساس مفاد سیاست‌های کلی ابلاغی و مبتنی بر نتایج مطالعات بالاو با تاکید بر اجرای شیوه‌های نوین، نسبت به تهیه و پیشنهاد راهبردهای نهائی اقدام می‌نماید. و نتایج در جدول شماره (۱) درج می‌شود.

۳-۴- تعیین اهداف کمی بخش / فرابخش

متناسب با اهداف کلی و راهبردهای تعیین شده و اسناد مربوط به حوزه آمایش سرزمین، اهداف کمی شاخص‌ها و متغیرهای اساسی بخش/فرابخش تعیین می‌شوند. این اهداف باید با توجه به شرایط و ظرفیت‌های پیش رو و در حد توان مالی و فنی و فیزیکی کشور در طول برنامه تعیین شوند و سازگار و هماهنگ با نتایج سایر حوزه‌ها بوده بگونه‌ای که الزاماتی که از سایر حوزه‌ها مطالبه می‌نماید اولاً امکان‌پذیر و ثانياً در برنامه سایر حوزه‌ها تدبیر شده باشد. در این ارتباط شوراهای برنامه‌ریزی باید تصویر کاملی از روند این شاخص‌ها مطابق جدول شماره (۲) را ترسیم نموده به گونه‌ای که مبداء، مقصد و روند تحقق شاخص را در طول دوره برنامه به صورت شفاف بیان نماید.

۳-۵- تعیین سیاست‌های بخش / فرابخش

در قالب راهبردهای تعیین شده در بند (۳-۳) و اسناد مربوط به حوزه آمایش سرزمین، شورای برنامه‌ریزی، مجموعه سیاست‌های لازم برای تحقق اهداف کمی تعیین شده در بند (۳-۴) را مطابق جدول شماره (۴) تهیه می‌نماید. این سیاست‌ها باید سازگار و هماهنگ با سیاست‌های اتخاذ شده در سایر حوزه‌های اتخاذ گردد و لذا در این قسمت لازم است شوراهای برنامه‌ریزی مرتبط، هماهنگی‌های لازم را بعمل آورند. لازم بذکر است در این قسمت توجه به عناصر

اصلی برنامه شامل بهره‌وری، دانش و فناوری، رقابت‌پذیری، برون‌نگری، حضور بخش خصوصی، توازن منطقه‌ای، توسعه صادرات و استفاده از ظرفیت‌های استفاده نشده مورد تاکید می‌باشد.

۴- برآورد کلی تامین و تجهیز منابع

در این قسمت گزارشی از منابع مالی، فنی و فیزیکی زیر ساختی مورد نیاز و نحوه تامین آنها در طول برنامه شامل موارد ذیل تهیه می‌گردد.

۴-۱- برآورد کلی منابع فیزیکی زیر ساختی، انسانی، فنی (تکنولوژی) و مالی مورد نیاز برای تحقق اهداف کمی مورد نظر

۴-۲- پیشنهاد نحوه تامین و تجهیز منابع برای دستیابی به اهداف تعیین شده مطابق جدول شماره (۳) بدیهی است ظرفیت منابع مالی در برنامه محدود بوده و شوراها باید در ظرف منابع مالی اعلام شده از سوی ستاد برنامه نسبت به تعدیل اهداف و سیاست‌ها اقدام نمایند بگونه‌ای که شرط امکان‌پذیری تحقق اهداف به لحاظ محدودیت منابع مالی در کل برنامه رعایت گردد

۵- سایر الزامات تحقق اهداف و سیاستها

در این قسمت برای تحقق اهداف و سیاستها و در صورت ضرورت و به تشخیص شورای برنامه‌ریزی، مجموعه اصلاحات نهادی، ساختاری و حقوقی لازم تهیه می‌گردد. بنابراین شورای برنامه‌ریزی در صورت ضرورت، گزارشی از روند گذشته و دلایل ارائه اصلاحات و اثرگذاری آن مبتنی بر محورهای ذیل ارائه می‌نماید.

-اصلاحات نهادی

-اصلاحات ساختاری

-اصلاحات حقوقی

-اصلاحات فرایندی

-سایر اصلاحات

۶- پیشنهاد احکام برنامه‌ای (در صورت لزوم)

در صورت ضرورت به پیشنهاد حکم قانونی برای لایحه برنامه، شورای برنامه ریزی در راستای تحقق اهداف و سیاست‌های بند (۴-۳ و ۴-۴) و با رعایت اصول تدوین برنامه مندرج در نظام تهیه و تدوین برنامه، با رعایت نکات ذیل مجموعه احکام مورد نظر را تهیه و پیشنهاد می‌نماید.

۱- برای تحقق اهداف و در راستای راهبردها و سیاست‌ها، آن مواردی که نیازمند کسب اجازه از مجلس شورای اسلامی بوده و موانع توسعه‌ای را برطرف و یا زمینه تحقق منابع جدیدی را فراهم نموده و یا خلاء قانونی را برطرف می‌نماید، تهیه و پیشنهاد می‌گردد. لازم بذکر است چنانچه این پیشنهادها مستلزم منابع مالی باشند از ظرفیت منابع مالی خود بخش / فرابخش تامین خواهد شد.

۲- هر یک از احکام می‌بایست به شیوه نگارش احکام قانونی، شفاف، مشخص و بدون کلی‌گویی باشد.

۳- سازگاری زمانی احکام با دوره پنجساله برنامه رعایت شود به گونه‌ای که قابلیت عملیاتی شدن طی برنامه را داشته باشند.

۴- در مواردی که نیاز به تهیه و تصویب آیین‌نامه‌های جدید است، دستگاه‌های مسئول و همکار و زمان لازم برای تهیه و تصویب آنها در متن احکام آورده شود.

۵- در مواردی که حکم پیشنهادی تکلیف یا تکالیف خاصی را برای سایر بخش‌ها ایجاد می‌کند با شورای بخش یاد شده هماهنگی شده باشد

برنامه عملیاتی بخش / فرابخش شامل اهداف، شاخص‌ها، شیوه اجرا و منابع مالی و سایر مولفه‌های مربوطه پس از تصویب قانون برنامه ششم تهیه خواهد شد.

بنابراین بطور خلاصه ترتیب طرح موضوعات در شوراهای برنامه ریزی به شرح زیر می‌باشد:

- ❖ تهیه گزارش عملکرد گذشته، تبیین وضع فعلی
- ❖ تهیه گزارش ظرفیت‌ها و چالش‌های پیش رو و پیش‌بینی آینده
- ❖ تهیه و تنظیم سند راهبردی شامل تصویر کلان، راهبردها، اهداف کمی و سیاست‌ها
- ❖ تهیه گزارش پیش‌بینی نحوه تامین و تجهیز منابع مالی
- ❖ تهیه گزارش الزامات تحقق اهداف و سیاست‌ها
- ❖ تهیه پیش‌نویس احکام برنامه‌ای (در صورت لزوم)

جدول ۱- اهداف کلی و راهبردها

راهبردهای دستیابی به هدف کلی	پایان برنامه ششم (۱۳۹۹)	وضع موجود (پایان سال ۱۳۹۳)	واحد	اهداف کلی بخش / فرابخش	ردیف

دستورالعمل اجرایی نظام تدوین برنامه ششم توسعه

جدول ۲- تعیین اهداف کمی بر حسب اهداف کلی در برنامه ششم

ردیف	اهداف کلی بخش/فرابخش	هدف کمی		وضعیت در پایان سال ۱۳۹۳	سال‌های برنامه ششم					
		عنوان	واحد		۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	

جدول ۳- منابع مالی مورد نیاز تحقق اهداف کمی و شیوه تامین آن در طول برنامه (میلیارد ریال) به قیمت سال ۱۳۹۳

ردیف	هدف کمی	از محل درآمدهای عمومی					از محل درآمد اختصاصی	از محل منابع داخلی شرکت‌های دولتی	از محل تسهیلات بانکی	صندوق توسعه ملی	منابع مالی خارجی				بازار سرمایه	صکوک اسلامی ربانی	سرمایه‌گذاری بخش غیر دولتی	از محل سایر منابع	کل منابع مورد نیاز
		۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹					جمع	سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	فاینانس خارجی و صکوک ارزی	قراردادهای مشارکتی					

جدول ۴- راهبردها و سیاستها

سیاستها	راهبردها	ردیف

فصل دوم: دستورالعمل تهیه برنامه موضوعات خاص

موضوعات خاص در برنامه ششم توسعه به عنوان موضوعات پیشرو توسعه مبتنی بر بهره‌برداری از ظرفیتها و یا مهارت‌های بحرانی توسعه کشور تعیین می‌شوند، عناوین موضوعات خاص پس از تصویب ستاد برنامه به هر یک از شوراهای برنامه‌ریزی ذیربط ابلاغ خواهد شد. متولی و مسئول تهیه و تدوین برنامه هر موضوع خاص، شورای برنامه‌ریزی ذیربط می‌باشد. یادآوری می‌نماید شوراهای برنامه‌ریزی که دارای موضوعات خاص مصوب می‌باشند، به همراه گزارشات و سند راهبردی بخش / فرابخش باید ضمن تهیه سند راهبردی مربوط به موضوع خاص، نسبت به احصاء عناوین هسته‌های الویت دار مربوطه اقدام ونهایتاً برنامه عملیاتی موضوع خاص را با نگاه ویژه به هر یک از این عناوین تهیه نمایند.

اولویت اقدام و تامین منابع مالی، فیزیکی، انسانی در تمامی بخش‌ها و فرابخش‌ها با موضوع خاص می‌باشد. شوراهای برنامه‌ریزی ذیربط، بر اساس رویه ذیل گزارش‌های لازم را برای سیر مراحل تکمیلی، تهیه می‌نمایند. قابل ذکر است بخش عمده‌ای از مستندات بویژه تا سطح برنامه‌های راهبردی موضوعات خاص مشابه گزارش‌های بخشی و فرابخشی می‌باشد که ذیلاً بیان می‌شود^۱.

۱- تهیه گزارش عملکرد گذشته، تبیین وضع موجود موضوع خاص

۱-۱- تبیین و تحلیل وضع موجود موضوع خاص:

گزارش وضع موجود موضوع خاص مبتنی بر شاخص‌های سنجش وضعیت و روند تحولات آن در سال‌های برنامه چهارم و پنجم با استفاده از آمارهای قابل استناد، تبیین می‌گردد در این ارتباط مهمترین دلایل موفقیت‌ها و عدم موفقیت‌ها و همچنین چالش‌های فعلی حاکم، تحلیل خواهد شد. در این بررسی توجه به عناصر اصلی برنامه شامل بهره‌وری، دانش و فناوری، رقابت‌پذیری، برون‌نگری، حضور بخش خصوصی، توازن منطقه‌ای، توسعه صادرات و نهایتاً استفاده از ظرفیت‌های استفاده نشده، موانع، محدودیت‌ها و قابلیت‌های توسعه موضوع خاص مورد تاکید می‌باشد. انتظار می‌رود از نتایج این مطالعات، هسته‌های اولویت دار آن حوزه احصاء تا در طراحی اهداف، راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های عملیاتی مورد توجه قرار گیرد.

۱- با توجه به اهمیت موضوعات خاص، دستورالعمل آن به تفصیل و مشتمل بر اجزای راهبردی و عملیاتی تهیه و تنظیم شده است.

۱-۲- ساختار، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های حقوقی و قانونی:

در این قسمت برای تعیین ساختار، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های حقوقی موضوع، لازم است با اتکاء به قوانین و مقررات موجود، حیطه وظایف، اختیارات و الزامات قانونی با تاکید بر اصول قانون اساسی مشخص گردد و نهایتاً ظرفیت‌ها و محدودیت‌های قانونی و مقرراتی حاکم بر موضوع خاص تبیین می‌شود.

۱-۳- بررسی تجربیات کشورهای پیشرو مرتبط در موضوع خاص:

این قسمت شامل تعیین کشورهای پیشرو با قابلیت مقایسه ای با ایران، بررسی و تعیین شاخص‌های توسعه درموضوع خاص مورد نظر، ساختارها، برنامه‌ها و چارچوب‌های حقوقی در تجربیات کشورهای مذکور و نحوه مواجهه با موضوع خاص و موفقیت‌های بدست آمده، می‌باشد.

۲- تهیه گزارش پیش بینی ظرفیتها و چالشهای پیش روی موضوع خاص:

در مرحله اول لازم است به منظور مشخص شدن فاصله بین شرایط موجود و وضعیت مطلوب، پیش بینی ادامه وضعیت موجود و همچنین پیش بینی بر اساس شرایط تحقق مفاد سیاست‌های کلی انجام گردیده و با مقایسه آنها فاصله بین وضعیت موجود و مطلوب برای طول دوره پنج ساله برنامه ترسیم گردد.

در مرحله دوم با بررسی وضعیت موضوع خاص در کشورهای منتخب و مقایسه آن با تجربه ایران، شکاف و عقب ماندگی از سطوح مشابه در کشورهای موفق مشخص می‌گردد.

در مرحله سوم به منظور تبیین شرایط حاکم در آینده در موضوع خاص، تحلیلی از چشم انداز ملی، منطقه‌ای و جهانی مبتنی بر واقع نگری نسبت به شرایط داخلی و بین‌المللی، انجام می‌گیرد. سپس با اتکاء به تبیین وضعیت فعلی موضوع (بند ۱-۱)، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها و ظرفیت‌ها و چالش‌های قابل پیش بینی در آینده مشخص می‌شود.

انتظار بر این است که نتایج این گزارش از یک سو فاصله بین شرایط موجود و مطلوب و همچنین فاصله با کشورهای منتخب را نشان دهد و از سوی دیگر با تکیه بر تحولات پیش رو، مهمترین ظرفیت‌های که با توجه به آنها می‌توان زمینه حرکت به سمت اهداف سیاست‌های کلی برنامه را تحقق نمود، مشخص نماید.

در این ارتباط شناخت مهمترین ظرفیت‌ها در مورد هسته‌های اولویت دار با توجه به تحولات پیش رو مورد تاکید می‌باشد. بدین ترتیب موانع توسعه و همچنین پتانسیل‌های توسعه موضوع خاص بر اساس هسته‌های اولویت دار شناسایی می‌شود.

لازم بذکر است در این بررسی توجه به عناصر اصلی برنامه شامل بهره‌وری، دانش و فناوری، رقابت‌پذیری، برون‌نگری، حضور بخش خصوصی، توازن منطقه‌ای، توسعه صادرات و نهایتاً استفاده از ظرفیت‌های استفاده نشده مورد تاکید می‌باشد.

۳- تهیه سند راهبردی توسعه موضوع خاص:

در این مرحله پس از تهیه گزارش بررسی وضعیت موجود و پیش‌بینی آینده و همچنین تبیین چالش‌ها و فرصت‌های آینده با تاکید بر هسته‌های اولویت دار موضوع خاص، لازم است با اتکاء به مفاد سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه ششم و تجربه سیاست‌گذاری گذشته و تجربه سیاست‌های موفق کشورهای پیشرو و همچنین اسناد مربوط به ضوابط آمایش سرزمین، سند راهبردی موضوع خاص شامل اهداف کلی و کمی، راهبردها، سیاست‌ها و الزامات و شیوه تامین منابع مالی مورد نیاز تهیه گردد.

۳-۱- تبیین سیاست‌های کلی مرتبط با موضوع خاص:

سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری بالاترین سند توسعه برنامه می‌باشد که اهداف کلی و راهبردهای اصلی حرکت کشور در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نشان می‌دهد. لذا لازم است شورای برنامه ریزی تحلیل دقیقی از سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه ششم و سیاست‌های مورد تاکید در این ابلاغیه در ارتباط با حوزه مرتبط با خود داشته باشند. انتظار بر آن است که نتیجه این قسمت در طراحی راهبردها و اهداف موضوع خاص مورد استفاده قرار گیرد.

۳-۲- اهداف کلی موضوع خاص:

با توجه به مفاد سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، و پیش‌بینی تحولات آینده، تصویر کلان برنامه توسط ستاد برنامه تبیین می‌گردد و به همراه ضوابط ملی آمایش سرزمین در اختیار شوراهای برنامه‌ریزی مربوطه قرار می‌گیرد. سپس شوراها با توجه به نتایج مطالعات بند ۱ و در راستای تصویر کلان برنامه و با توجه به اسناد فوق‌الذکر، نسبت به تعیین اهداف کلی موضوع خاص و هسته‌های اولویت دار اقدام می‌نمایند. اهداف کلی باید با توجه به شرایط موجود و آینده و با توجه به الزامات تحقق آنها بطور واقع بینانه تعیین شوند. بدین ترتیب انتظار می‌رود در این قسمت، اهداف کلی موضوع خاص و هسته‌های اولویت دار آن مبتنی بر مفاد سیاست‌های کلی و بر اساس ظرفیت‌های موجود و قابلیت‌های در دسترس و همچنین با توجه به امکان

تحقق‌پذیری الزامات آن ترسیم گردد. در این ارتباط شوراهای برنامه‌ریزی باید تصویر کاملی از روند متغیرهای کلان موضوع خاص و محورهای اولویت‌دار آن ترسیم نموده به گونه‌ای که مبداء، مقصد و روند تحقق شاخص‌ها در طول برنامه را به صورت شفاف بیان نماید.

۳-۳- تعیین راهبردهای تحقق اهداف کلی موضوع خاص:

- در تعیین راهبردهای اصلی که جهت‌گیری و چارچوب حرکت را نشان می‌دهد، موارد ذیل باید انجام گیرد:
- با اتکاء به نتایج مطالعه بندهای (۱ و ۲) و ضوابط ملی آمایش سرزمین ، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و همچنین چالش‌ها و ظرفیتهای پیش رو تهیه گردیده و شوراها بر اساس مدل‌ها و روش‌های مختلف برنامه‌ریزی راهبردی از جمله روش (SWOT) و بر اساس تحقق اهداف کلی، راهبردهای اولیه را تعیین می‌نمایند. در این قسمت توجه به عناصر اصلی برنامه شامل بهره‌وری، دانش و فناوری، رقابت‌پذیری، برون‌نگری، حضور بخش خصوصی، توازن منطقه‌ای، توسعه صادرات و نهایتاً استفاده از ظرفیت‌های استفاده نشده مورد تاکید می‌باشد.
 - با توجه به نتایج مطالعه بند(۱-۳) نیز مبتنی بر مفاد سیاست‌های کلی ابلاغی، نکات و محورهای مهم برای تعیین راهبردها مشخص می‌گردد.
 - با مرور تجربه موفق کشورهای منتخب، نسبت به استخراج مهمترین راهبردها و سیاست‌های مورد نظر در این کشورها (در موضوع خاص) که هم اکنون مورد توجه قرار گرفته است و یا در برنامه‌ریزی آینده آنها مورد توجه قرار می‌گیرد، اقدام می‌نمایند.
 - در نهایت شورای برنامه‌ریزی در راستای تحقق اهداف کلی در موضوع خاص مرتبط و بر اساس مفاد سیاست‌های کلی ابلاغی و مبتنی بر نتایج مطالعات بالا، نسبت به تعیین و پیشنهاد راهبردهای نهائی اقدام می‌نماید.

۳-۴- تعیین اهداف کمی موضوع خاص:

متناسب با اهداف کلی و راهبردهای تعیین شده و اسناد مربوط به حوزه آمایش سرزمین، اهداف کمی شاخص‌ها و متغیرهای اساسی موضوع خاص و هسته‌های اولویت‌دار آن تعیین می‌شوند. این اهداف باید با توجه به شرایط و ظرفیتهای پیش رو و در حد توان مالی و فنی و فیزیکی کشور در طول برنامه تعیین شوند. در این ارتباط

شوراهای برنامه‌ریزی باید تصویر کاملی از روند این شاخص‌ها را ترسیم نموده به گونه‌ای که مبدا، مقصد و روند تحقق شاخص‌ها را در طول دوره برنامه به صورت شفاف بیان نمایند.

۳-۵- تعیین سیاست‌های موضوع خاص:

در قالب راهبردهای تعیین شده در بند (۳-۳) و اسناد مربوط به حوزه آمایش سرزمین، شورای برنامه‌ریزی، مجموعه سیاست‌های لازم برای تحقق اهداف کمی تعیین شده در بند (۳-۴) را تهیه می‌نمایند. در این قسمت توجه به عناصر اصلی برنامه شامل بهره‌وری، دانش و فناوری، رقابت‌پذیری، برون‌نگری، حضور بخش خصوصی، توازن منطقه‌ای، توسعه صادرات و نهایتاً استفاده از ظرفیتهای استفاده نشده مورد تاکید می‌باشد.

۴- برآورد کلی تامین و تجهیز منابع:

در این قسمت گزارشی از منابع مالی، فنی و فیزیکی زیر ساختی مورد نیاز و نحوه تامین آنها در طول برنامه شامل موارد ذیل تهیه می‌گردد.

۴-۱- برآورد کلی منابع فیزیکی زیر ساختی، انسانی، فنی (تکنولوژی) و مالی مورد نیاز برای تحقق اهداف کمی مورد نظر

۴-۲- پیشنهاد نحوه تامین و تجهیز منابع برای دستیابی به اهداف تعیین شده

بدیهی است ظرفیت منابع مالی در برنامه محدود بوده و شوراهای باید در ظرف منابع مالی اعلام شده از سوی ستاد برنامه نسبت به تعدیل اهداف و سیاست‌ها اقدام نمایند بگونه‌ای که شرط امکان‌پذیری تحقق اهداف به لحاظ محدودیت منابع مالی در کل برنامه رعایت گردد

با توجه به ماهیت برنامه موضوع خاص، ضروری است راهکارها و اقدامات لازم جهت بهره‌برداری حداکثری از ظرفیتهای بلااستفاده، با اتکاء حداقلی به منابع بودجه عمومی دولت ارائه گردد.

۵- تعیین الزامات تحقق اهداف و سیاست‌ها:

در این قسمت برای تحقق اهداف و سیاست‌ها و در صورت ضرورت و به تشخیص شورای برنامه‌ریزی، مجموعه اصلاحات نهادی، ساختاری و حقوقی لازم تهیه می‌گردد. بنابراین شورای برنامه‌ریزی در صورت ضرورت، گزارشی از روند گذشته و دلایل ارائه اصلاحات و اثرگذاری شامل اصلاحات نهادی، اصلاحات ساختاری، اصلاحات حقوقی، اصلاحات فرایندی ارائه می‌نماید.

۶- پیشنهاد احکام برنامه‌ای (در صورت لزوم) :

در صورت ضرورت به پیشنهاد حکم قانونی برای لایحه برنامه، شورای برنامه‌ریزی در راستای تحقق اهداف، سیاست‌ها و الزامات موضوعات خاص و محورهای اولویت دار آن، با رعایت نکات ذیل مجموعه احکام مورد نظر را تهیه و پیشنهاد می‌نماید.

۱. برای تحقق اهداف و در راستای راهبردها و سیاست‌ها، آن مواردی که نیازمند استجازه از مجلس شورای اسلامی بوده و موانعی را برای توسعه برطرف و یا زمینه تحقق منابع جدیدی را فراهم نموده و یا خلاء قانونی را برطرف می‌نماید، تهیه و پیشنهاد می‌گردد. توجه به اصلاحات حقوقی و نهادی جهت هدایت نقاط کلیدی توسعه‌ای و پیش برنده در موضوعات خاص در این قسمت شایان توجه می‌باشد.
۲. هر یک از احکام می‌بایست به شیوه نگارش احکام قانونی، شفاف، مشخص و بدون کلی‌گویی باشد.
۳. سازگاری زمانی احکام با دوره پنج‌ساله برنامه رعایت شود به گونه‌ای که قابلیت عملیاتی شدن تمام و یا بخش‌های مهمی از آن طی مدت اجرای برنامه وجود داشته باشند.
۴. در مواردی که نیاز به تهیه و تصویب آیین‌نامه‌های جدید است، دستگاه‌های مسئول و همکار و زمان لازم برای تهیه و تصویب آنها در متن احکام آورده شود.

۷- تدوین برنامه عملیاتی موضوعات خاص:

با توجه به تهیه گزارشات و اسناد راهبردی موضوعات خاص و با عنایت به تاکید برنامه ششم در خصوص تهیه برنامه عملیاتی مربوطه، شوراهای برنامه‌ریزی می‌بایست نسبت به تهیه برنامه عملیاتی موضوعات خاص با تاکید بر هسته‌های الویت دار و در راستای سند راهبردی مربوطه و بر اساس رویه ذیل اقدام نمایند. برنامه عملیاتی مشتمل است بر عناوین برنامه، اهداف کمی، عناوین و حجم عملیات/ فعالیت، سازماندهی تشکیلات اجرایی، تعیین منابع و شیوه تامین آن به برنامه زمانی می‌باشد.

۷-۱- مراحل تهیه و تدوین برنامه عملیاتی موضوعات خاص

برنامه عملیاتی موضوعات خاص با تاکید بر هسته‌های الویت دار به شرح ذیل و متناسب با جداول مربوطه تهیه می‌شوند.

۱- تهیه عناوین برنامه مطابق جدول شماره (۵)

۲- تعیین اهداف کمی متناسب با هر یک از عناوین برنامه ها و تعیین برش سالانه در طول برنامه مطابق

جدول شماره (۵)

۳- تعیین عناوین عملیات اجرایی (طرح/ فعالیت) و حجم آنها در طول سالهای برنامه متناسب با هر یک از

اهداف کمی مطابق با جدول شماره (۶)

۴- تعیین دستگاه مسئول و همچنین دستگاه های همکار در اجرای هر یک از عناوین عملیات اجرایی (طرح/

فعالیت) مطابق جدول شماره (۶)

۵- برآورد منابع مالی لازم برای اجرای هر یک از عناوین عملیات اجرایی (طرح/ فعالیت) و تعیین شیوه تامین

آن در طول سالهای برنامه مطابق جدول شماره (۷)

جدول ۱- اهداف کلی و راهبردها

نام موضوع خاص:

راهبردهای رسیدن به هدف کلی	پایان برنامه ششم (۱۳۹۹)	وضع موجود (پایان سال ۱۳۹۳)	واحد	اهداف کلی	ردیف

دستورالعمل اجرایی نظام تدوین برنامه ششم توسعه

جدول ۲- تعیین اهداف کمی بر حسب اهداف کلی در برنامه ششم

نام موضوع خاص:

سال‌های برنامه ششم					وضعیت در پایان سال ۱۳۹۳	هدف کمی		اهداف کلی	ردیف
۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵		واحد	عنوان		

جدول ۴- راهبرد و سیاستها

نام موضوع خاص:

سیاستها	راهبرد	ردیف

دستورالعمل اجرایی نظام تدوین برنامه ششم توسعه

جدول ۵- عناوین برنامه‌ها و اهداف کمی و برش سالانه اهداف کمی

ردیف	عناوین برنامه‌ها	عنوان هدف کمی	واحد متعارف	سال پایه ۱۳۹۳	برش سالانه سالهای برنامه					
					۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	جمع کل

دستورالعمل اجرایی نظام تدوین برنامه ششم توسعه

جدول ۶- عناوین حجم عملیات اجرایی (طرح/ فعالیت) و برش سالانه در طول سالهای برنامه

دستگاه همکار	دستگاه مسئول	حجم عملیات اجرایی (طرح/ فعالیت) در طول سالهای برنامه					واحد	عنوان عملیات اجرایی (طرح/ فعالیت)	هدف کمی	ردیف
		جمع کل	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶				

جدول ۷- منابع مورد نیاز انجام عملیات اجرایی (طرح/ فعالیت) و شیوه تامین آن در طول برنامه (میلیارد ریال) به قیمت سال ۱۳۹۳

ردیف	عملیات اجرایی (طرح / فعالیت)	منابع مالی مورد نیاز از محل درآمدهای عمومی					از محل تسهیلات بانکی	از محل منابع داخلی شرکت‌های دولتی	صندوق توسعه ملی	منابع مالی خارجی			بازار سرمایه	صکوک اسلامی ریالی	سرمایه گذاری بخش غیر دولتی	از محل سایر منابع	کل منابع مورد نیاز
		۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹				جمع	سرمایه گذاری مستقیم خارجی	فینانس خارجی و صکوک ارزی					

فصل سوم: دستورالعمل تهیه برنامه توسعه استان

برنامه ششم توسعه علاوه بر ابعاد ملی، بخشی و فرابخشی دارای بعد استانی نیز می‌باشد که بویژه با توجه به رویکرد آمایشی برنامه و اینکه تعادل و توازن منطقه‌ای از جمله محورهای مضامین مورد توجه در برنامه می‌باشد واجد اهمیت است.

در هر استان ذیل سیاست‌های کلان برنامه و اسناد بالادست، تهیه و تدوین برنامه در دو سطح در دستور کار خواهد بود:

(۱) سند توسعه استان

(۲) برنامه عملیاتی استان

سند توسعه استان که ماهیتی راهبردی دارد در جریان تدوین لایحه برنامه، به طریقی که ذکر می‌گردد تهیه می‌شود و برنامه عملیاتی استان در ادامه و استمرار برنامه راهبردی تنظیم و پس از ابلاغ قانون برنامه و برنامه‌های عملیاتی بخش‌ها تدوین نهایی می‌گردد.

لازم به ذکر است در این بررسی توجه به الزامات قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از یکسو و مشارکت آحاد جامعه بویژه تشکل‌های مردمی و تخصصی و بکارگیری و استفاده مناسب از ظرفیت نظام شورایی مورد تأکید می‌باشد.

شیوه تدوین و ارتباط هر کدام از موارد فوق با سایر اسناد برنامه از جمله برنامه‌های بخشی و اقداماتی که باید انجام شود به قرار ذیل می‌باشد.

الف) سند توسعه استان

سند توسعه استان، شامل جهت‌گیری‌ها و محورهای توسعه استان در افق زمانی برنامه و راهبردها و سیاست‌های مناسب برای تحقق جایگاه شایسته استان متناسب و هماهنگ با اسناد بالادست از جمله ضوابط ملی آمایش سرزمین و چشم‌انداز توسعه منطقه و استان می‌باشد. همچنین شامل محورهای توسعه شهرستان‌ها و نقش و جایگاه هر کدام بوده و اقدامات اساسی لازم برای توسعه استان و شهرستان‌ها را بیان می‌کند.

شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان، براساس رویه ذیل گزارش‌های لازم را تهیه و سند توسعه استان را پس از تدوین و تأیید برای سیر مراحل تکمیلی در اختیار شورای تلفیق برنامه قرار می‌دهد.

لازم به ذکر است چارچوب شاخص‌ها و جداول مربوط به اسناد توسعه استان متعاقباً ارسال خواهد شد.

۱) تهیه گزارش عملکرد گذشته و تبیین وضع موجود توسعه استان

۱-۱) تبیین و تحلیل وضع موجود (بررسی روند تحولات از ابتدای سند چشم‌انداز تاکنون)

در این قسمت با استفاده از گزارش‌های کارشناسی دستگاه‌های اجرایی مربوطه و نیز بررسی‌ها و گزارش‌های سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان مبتنی بر شاخص‌های سنجش وضعیت و روند تحولات توسعه استان طی سال‌های برنامه چهارم و پنجم با استفاده از آمارقابل استناد بیان می‌گردد. همچنین در این قسمت جایگاه استان در میان استان‌های منطقه ۲ و کل استان‌ها و نیز جایگاه هر کدام از بخش‌ها در استان و در سطح منطقه و کشور تبیین می‌گردد.

در این ارتباط دلایل موفقیت‌ها و عدم موفقیت‌ها در عملکرد کلی توسعه استان و عملکرد بخش‌ها مورد اشاره قرار گرفته و تحلیل میشود. و مهم‌ترین چالش‌های فعلی توسعه استان نیز احصاء و شرح داده می‌شود. لازم به ذکر است در این بررسی توجه به عناصر اصلی برنامه شامل بهره‌وری، حضور بخش خصوصی، تعادل و توازن درون استانی، رقابت‌پذیری، دانش و فناوری و احصاء ظرفیت‌های استفاده نشده مورد تأکید می‌باشد.

۱-۲) ساختار، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های حقوقی و قانونی

در این قسمت با بررسی قوانین، مقررات و ساختارهای موجود در رابطه با مدیریت توسعه استان نخست حیطه وظایف، اختیارات و الزامات قانونی احصاء و تبیین می‌شود و سپس با توجه به ضرورت‌ها و نیازهای راهبری توسعه در سطح استان و شهرستان‌ها محدودیت‌ها و تنگنای قانونی، مقرراتی و ساختاری مشخص می‌گردد.

۲) تهیه گزارش پیش‌بینی آینده، ظرفیت‌ها و چالش‌های پیش‌رو

در این قسمت، ابتدا لازم است به منظور مشخص شدن فاصله بین شرایط موجود و وضعیت مطلوب، تصویر توسعه استان در صورت ادامه وضع موجود در افق برنامه ترسیم شود. همچنین با مطالعه و مرور دقیق سیاست‌های کلی برنامه ششم، پیش‌بینی توسعه استان براساس شرایط تحقق مفاد سیاست‌ها انجام گیرد و با مقایسه آن‌ها با وضع موجود، فاصله دو وضعیت برای طول دوره پنج ساله برنامه ترسیم گردد.

در مرحله دوم با بررسی وضعیت بخش‌ها در استان‌های دیگر، شکاف توسعه و عقب‌ماندگی بخش از بخش متناظر در سایر استان‌ها در افق برنامه ارایه می‌شود.

^۲ مناطق نه گانه براساس مصوبه هیات دولت

در مرحله سوم به منظور تبیین شرایط حاکم بر آینده استان، تحلیلی از چشم‌انداز منطقه‌ای و ملی مبتنی بر واقع‌نگری نسبت به شرایط داخلی و بین‌المللی انجام می‌گیرد.^۳

سپس با اتکاء به وضعیت فعلی توسعه استان، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و ظرفیت‌ها و چالش‌های قابل پیش‌بینی در آینده مشخص می‌شود.

انتظار بر این است که نتایج این گزارش، از یکسو فاصله بین شرایط موجود و وضع مطلوب و همچنین فاصله با سایر استان‌ها را نشان دهد و از سوی دیگر با تکیه بر پیش‌بینی تحولات پیش‌رو مهم‌ترین ظرفیت‌هایی را که با توجه به آن می‌توان زمینه حرکت به سمت اهداف سیاست‌های کلی برنامه را محقق نمود، مشخص نماید و بدین ترتیب موانع توسعه و همچنین قابلیت‌های توسعه استان شناسایی گردد.

لازم به ذکر است در این بررسی نیز توجه به عناصر اصلی برنامه شامل بهره‌وری، حضور بخش خصوصی، توازن منطقه‌ای، رقابت‌پذیری، دانش و فناوری و استفاده از ظرفیت‌های استفاده نشده مورد تأکید می‌باشد.

۳) تدوین سند توسعه استان

در این مرحله پس از گزارش بررسی وضعیت موجود و پیش‌بینی آینده و تبیین چالش‌ها و فرصت‌های آینده، لازم است با اتکاء به مفاد سیاست‌های کلی برنامه ششم و تجربه سیاست‌گذاری‌های گذشته، تجربه استان‌های موفق و پیشرو و همچنین اسناد مربوط به آمایش سرزمین و برنامه‌های راهبردی بخش‌ها، سند توسعه استانی شامل اهداف کلی، کیفی و کمی، راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات و عملیات اساسی در سطح استان ۴ و الزامات و شیوه تأمین منابع مالی مورد نیاز تهیه گردد.

۳-۱) تبیین مفاد سیاست‌های کلی

سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری، بالاترین سند برنامه توسعه می‌باشد که اهداف کلان و راهبردهای اصلی حرکت کشور را در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نشان می‌دهد.

۳. در مورد استان‌های مرزی توجه و تحلیل تحولات کشورها بویژه استان‌های مجاور برون مرزی مورد تأکید می‌باشد.
۴ اقدامات و عملیات اساسی علاوه بر سطح استان برای هر کدام از شهرستان‌ها نیز در صورت ضرورت احصاء و فهرست می‌شود

لازم است شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان، تحلیل دقیقی از مفاد سیاست‌ها و جوهره و روح حاکم بر آنها داشته باشد. انتظار بر این است که نتیجه این بررسی و مذاقه در طراحی راهبردها و اهداف توسعه استان مورد استفاده قرار گیرد.

۲-۳) تصویر کلان توسعه استان

با توجه به مفاد و سیاست‌های کلی برنامه ششم و پیش‌بینی تحولات آینده، تصویر کلان برنامه توسط ستاد برنامه تبیین می‌گردد و به همراه ضوابط ملی آمایش سرزمین (مصوب شورای آمایش) و برنامه‌های راهبردی توسعه بخش‌ها (مصوب ستاد برنامه) در اختیار شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان قرار می‌گیرد. سپس شورا با توجه به نتایج مطالعات و بررسی‌های بند ۱ و اسناد فوق‌الذکر، نسبت به تعیین اهداف کلی توسعه استان در برنامه ششم اقدام می‌نماید. لازم بذکر است اهداف کلی باید با توجه به شرایط موجود، آینده و الزامات تحقق آنها بطور واقع بینانه تعیین شوند.

بدین ترتیب در این بخش انتظار می‌رود تصویر کلان توسعه استان شامل اهداف کلی مبتنی بر مفاد اسناد بالا دست و بر اساس ظرفیت‌های موجود و قابلیت‌های در دسترس و نیز امکان تحقق‌پذیری الزامات آن ترسیم گردد. در این ارتباط شورای برنامه‌ریزی توسعه استان باید تصویر کاملی از روند شاخص‌ها و متغیرهای کلان توسعه استان را ترسیم نماید، به گونه‌ای که در آن وضع موجود، هدف و فرایند تحقق شاخص‌ها در طول برنامه بصورت شفاف بیان شود.

۳-۳) تعیین راهبردهای تحقق تصویر کلان توسعه استان

در تعیین راهبردهای اصلی که جهت‌گیری و چارچوب حرکت را نشان می‌دهد، موارد ذیل باید انجام گیرد:

- با اتکا به نتایج مطالعه بند‌های (۱ و ۲) و ضوابط ملی آمایش سرزمینی، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و همچنین چالش‌ها و ظرفیت‌های پیش‌روی توسعه استان احصاء و مشخص می‌شود و بر اساس مدل‌ها و روش‌های برنامه‌ریزی راهبردی از جمله روش (SWOT) و در راستای تحقق اهداف توسعه استان، راهبردهای اولیه را تنظیم و تعیین می‌نمایند. در این قسمت نیز توجه به عناصر اصلی برنامه مثل بهره‌وری،

حضور بخش خصوصی، توازن منطقه ای، رقابت پذیری، دانش و فنآوری و احصای ظرفیت های استفاده نشده مورد تاکید می باشد.

- با توجه به نتایج بند (۱-۳) نیز نکات و محورهای مهم برای تدوین راهبردها مشخص می گردد.
- شورای برنامه ریزی و توسعه استان، در راستای تحقق تصویر کلان توسعه استان، بر اساس مفاد اسناد بالادست ابلاغی و مبتنی بر نتایج مطالعات بالا، نسبت به تدوین و پیشنهاد راهبردهای نهایی اقدام می نماید.

۳-۴) تعیین اهداف کمی شاخص های کلان توسعه استان

متناسب با تصویر کلان و راهبردهای تعیین شده و اسناد آمایشی، اهداف کمی شاخص ها و متغیر های اساسی توسعه استان تعیین می شود. این هدف گذاری باید با توجه به شرایط موجود و ظرفیت های پیش رو و متناسب با توان مالی، فیزیکی و فنی کشور در طول برنامه انجام شود، به گونه ای که الزاماتی که از بخش ها مطالبه می نماید امکان پذیر و مطالبات از مدیریت ملی از جمله نهاد برنامه ریزی نیز تدبیر شده باشد. در این ارتباط شورای برنامه ریزی و توسعه استان باید تصویر کاملی از روند این شاخص ها را ترسیم نموده و وضع موجود، هدف و فرایند تحقق شاخص ها هر شاخص را در طول برنامه به صورت شفاف بیان نماید.

۳-۵) تعیین سیاست های توسعه استان

در قالب راهبردهای تعیین شده در بند (۳-۳) و اسناد آمایشی، شورای برنامه ریزی و توسعه استان مجموعه سیاست های لازم برای تحقق اهداف کمی تعیین شده در بند (۴-۳) را تنظیم می نماید. لازم است این سیاست ها سازگار و هماهنگ با سیاست های کلان و بخشی و کشور باشد. در این قسمت نیز توجه به عناصر اصلی برنامه مثل بهره‌وری، حضور بخش خصوصی، توازن منطقه ای، رقابت‌پذیری، دانش و فنآوری و احصای ظرفیت های استفاده نشده مورد تاکید می باشد.

۴- برآورد کلی تامین و تجهیز منابع

در این قسمت گزارشی از منابع مالی، فنی و فیزیکی و زیر ساختی و نحوه تامین آن ها در طول برنامه شامل موارد ذیل ارائه می گردد:

۴-۱) برآورد کلی منابع فیزیکی، زیر ساختی، انسانی، فنی (تکنولوژیکی) و مالی مورد نیاز برای تحقق اهداف

۲-۴) پیشنهاد نحوه تامین و تجهیز منابع برای دستیابی به اهداف تعیین شده بدیهی است با توجه به محدودیت منابع مالی برنامه بویژه منابع عمومی، توجه به ظرفیت های جدید درآمدی استان، استفاده از منابع بخش غیر دولتی از طریق زمینه سازی و هدایت مناسب سرمایه های خرد در اختیار مردم، مشارکت خیرین، سرمایه گذاری خارجی و ایرانیان مقیم خارج از کشور لازم و مورد تاکید است و در هر صورت محدودیت منابع مالی در کل برنامه به عنوان یکی از شرایط امکان پذیری تحقق اهداف باید مورد توجه قرار گیرد.

۵- اقدامات و عملیات اساسی در سطح استان و شهرستان

در این قسمت در قالب راهبردها و سیاست ها و با توجه به اهداف کمی مشخص شده، عناوین اقدامات اساسی مورد نیاز، اعم از سخت افزاری و نرم افزاری به تفکیک بخشی و شهرستانی فهرست و اولویت بندی می شود. لازم به ذکر است در تعیین اقدامات اساسی علاوه بر توجه به اسناد بالادست شامل: سیاست های کلی برنامه، اسناد آمایشی و راهبردهای بخشی، توجه به برنامه های دولت تدبیر و امید و عناصر اصلی برنامه نیز مورد تاکید می باشد.

انتظار می رود با احصاء و تدوین مناسب اقدامات اساسی، تصویر روشن و ملموس محورها و مسیرهای عملی و اجرایی تحقق اهداف توسعه متعادل استان ارائه گردد به گونه ای که معیار وفاق، تفاهم و تحرک مجموعه عوامل موثر در روند توسعه استان، اعم از مسئولان و دست اندرکاران اجرایی، مردم و نیروهای ذینفع و ذی مدخل باشد.

۶- تعیین الزامات تحقق اهداف و سیاست ها

در این قسمت برای تحقق اهداف و سیاست ها در صورت ضرورت، اصلاحات نهادی، ساختاری و حقوقی لازم در چارچوب قانونی بخش و فرابخش احصاء می گردد. بنابراین شورای برنامه ریزی و توسعه استان، در صورت ضرورت، گزارشی از روند گذشته و دلایل ارائه اصلاحات و اثرگذاری آن در حوزه های فرایندی، ساختاری و نهادی متناسب با چارچوب های قوانین و مقررات ملی ارایه می نماید.

ب) برنامه عملیاتی استان

محتوا، شکل و فرآیند تدوین و تصویب این برنامه متناسب با برنامه ی عملیاتی بخش و فرابخش متعاقباً توسط امور برنامه ریزی، آمایش سرزمین و محیط زیست سازمان اعلام خواهد شد.

دستورالعمل چگونگی تشکیل جلسات شوراهای برنامه‌ریزی

- ۱- تشکیل جلسات شوراهای برنامه‌ریزی با هماهنگی رییس شورا به دعوت دبیر شوراهای ذی‌ربط صورت خواهد گرفت.
- ۲- در ابتدای جلسه، دستور کار و موضوع جلسات از سوی دبیر شورا به اعضاء، اعلام می‌گردد.
- ۳- زمانبندی تشکیل جلسات بسته به نظر شورا می‌باشد.
- ۴- جلسات با حضور اکثریت اعضاء رسمیت می‌یابد.
- ۵- تصمیم‌گیری‌ها در شوراهای برنامه‌ریزی با رای اکثریت اعضاء حاضر در جلسه خواهد بود.
- ۶- در اولین جلسه شوراهای برنامه‌ریزی، مفاد نظام تهیه برنامه ششم و دستورالعمل‌های اجرایی و همچنین شرح وظایف شوراها تشریح و زمان بندی جلسات نیز مشخص می‌شود.
- ۷- کلیه گزارشهای کارشناسی و اسناد مطابق دستورالعمل برنامه و قیود اعلامی از سوی ستاد برنامه بویژه محدودیتهای مالی، باید تهیه و در جلسات شورای برنامه‌ریزی طرح و به تصویب رسیده و سپس برای طی مراحل تکمیلی در اختیار شورای تلفیق برنامه قرار گیرد.
- ۸- شوراها موظف اند بر اساس نظرات شورای تلفیق و همچنین ستاد برنامه نسبت به اصلاح و تکمیل گزارشها و اسناد اقدام نمایند.
- ۹- به منظور ایجاد سازگاری بین بخشی لازم است کلیه شوراهای مرتبط هماهنگیهای بین بخشی را انجام دهند.

وظایف دبیران شوراهای برنامه ریزی

- ۱- تنظیم دستور کار جلسات با هماهنگی رییس شورای برنامه ریزی.
- ۲- تنظیم دعوت نامه حضور در جلسه براساس هماهنگی بعمل آمده با رییس شورای برنامه ریزی .
- ۳- جمع آوری کلیه مستندات و ارایه آن به اعضای شورای برنامه ریزی (در صورت لزوم). همچنین لازم است که یک نسخه از اسناد و مدارک جمع آوری شده در دبیرخانه نگهداری شود.
- ۴- ایجاد هماهنگی های لازم با شورای تلفیق و دبیرخانه برنامه
- ۵- پیگیری انجام فعالیتها براساس برنامه زمان بندی مصوب
- ۶- جمع آوری و تنظیم گزارشها به منظور ارایه در جلسات شورا.
- ۷- تنظیم صورتجلسات در قالب فرم پیوست و ارایه آن به اعضاء و دبیرخانه ستاد تدوین برنامه ششم.
- ۸- ایجاد هماهنگی با دبیران سایر شوراهای برنامه ریزی (در صورت لزوم)

دستور العمل اجرایی نظام تدوین برنامه ششم توسعه

بسمه تعالی

شورای برنامه ریزی

شماره جلسه:.....

تاریخ جلسه:	مکان جلسه:	زمان جلسه : از ساعت..... الی
دستور جلسه:		
خلاصه مذاکرات:		
مصوبات:		
اعضاء حاضر:		
غایبین:		